

Томаш Масарик откупил скулптурата „Мечта“ на Андрей Николов

„Дух и материя“ е скулптура, изобразяваща изящно тяло на момиче, изваяно от мрамор. Излъчва емоционалност и одухотвореност, все едно е направена от ръцете на самия Фидий, живял в древността. Но нейният автор се ражда в друго време и е българин – майсторът на длетото Андрей Николов. За тази своя работа той казва, че изобразява човешкия дух, неговия вечен стремеж към Твореца и материята, която го спира да литне към него...“. Вдъхновената творба на големия скулптор може да се види и до днес в Националната галерия в София.

Негови са повече от сто и петдесет скулптурни работи, измежду които по-известни са „Торс“, „Майчина целувка“, „Майчина гръд“, „Пълзящо дете“, „Нина“, „Копнеж“, „Идол“. Негов е и полегналият бронзов лъв пред Паметника на неизвестния воин в София. Грубите му ръце извайват още и портретни бюстове на цар Борис III, Александър Балабанов, Стоян Михайловски, Кирил Христов, Тодор Александров, Яна Язова и други наши известни личности.

В превала на своите години казвал за себе си: „Аз съм най-скъпият художник в България. Продавал съм бюстове за 100, 200 и 300 хиляди лева. Това у нас се вижда много. В сравнение обаче с чужбина, както се ценят изкуството там, това е нищо. В Рим има един скулптор, който прави бюстове по 80 000 италиански златни лири. В изкуството има два сорта творения, както има и два сорта перли – истински и фалшиви. Да, аз правя истинско изкуство... Едно художествено произведение, за да бъде добре преценено, трябва да минат 50 години от създаването му“.

Съдбата му е интересна и преминава през различни превратности – от успеха и наладата от изкуството до топлината на женското обаяние и страст. Роден е на следващия ден след Освобождението в семейство на общар – през 1878 г., във Враца. Още като дете се впечатлява от изкуство-

то – със син и червен молив по цял ден старателно копира щампите от Руско-турската война. Всичко, което можели да видят очите му тогава, били иконите в черквите и русунките върху цигарените кутии. Първата скулптура, която вижда, е ангелче на надгробен паметник на богат човек във Враца. Тогава е ученик в четвърто отделение и гледа с възхищение направеното от човешки ръце.

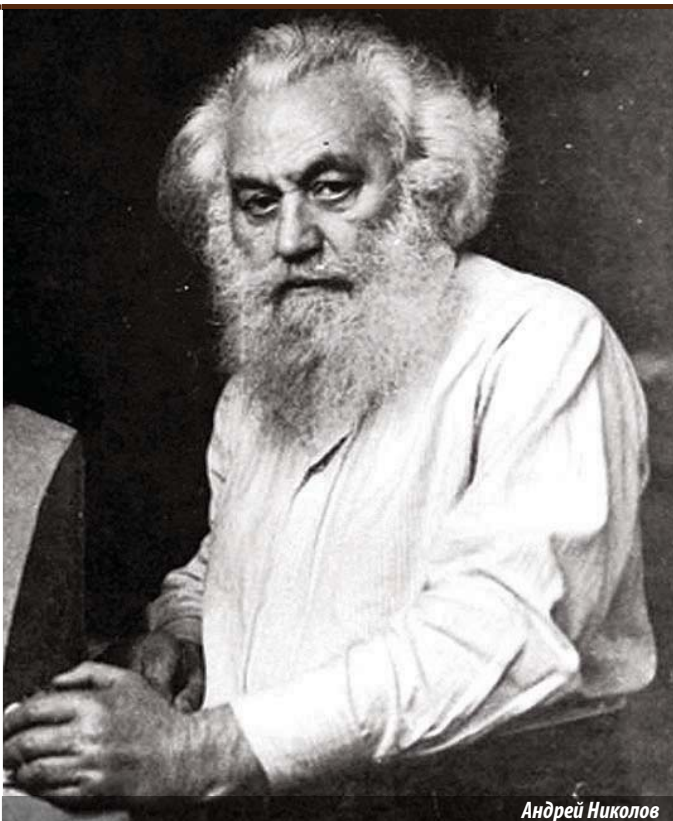
Завършва четвърти клас – толкова класа има тогава гимназията в родния му град и е принуден да стане „волнонаемен даскал“ с 45 лв. месеч-

на заплата. За малко живее в банатско село, но още на другата година се връща във Враца, където е открита петокласна паралелка, за да продължи с училището. През 1896 г. отива в София и постъпва в Рисувалното училище. Явява се на конкурс заедно със 140 кандидати и е сред 40-те одобрени след конкурса.

В Академията, още първата година, работата му потръгва добре, но наред с това посещава „Славянска беседа“, където се правят театрални спектакли. Мечтае да стане актьор. Дори участва в „Разбойници“ на Шилер, играе ролята на Франц. Сам признавал, че не го бива за актьор и се е отказал, но се отдава с цялата си душа на пластичните изкуства. В крайна сметка не взема диплома от Художественото училище. „Ако бях завършил, трябваше да стана даскал. Аз не исках това“. Макар без тапия, по-късно успява да стане професор. Една забележка в закона му отваря тази врата – „художници със специално отличие могат да не отговарят на образователния ценз“.

В работата му на скулптор истински му помага проф. Борис Шатц, който му обръща особено внимание и просвещава ученика си в тънкостите на занаята. Той е литовски евреин, който пристига в България и заедно с чеха Иван Мърквичка и неподражаемия Антон Митов основават Рисувалното училище. Шатц е първият преподавател по скулптура там.

Ценният ученик – за благодарност

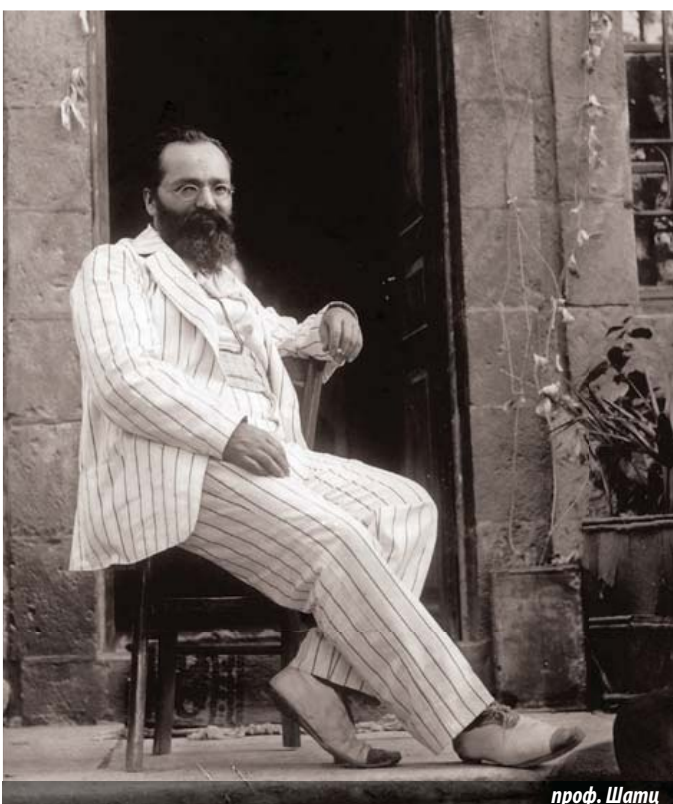
Андрей Николов

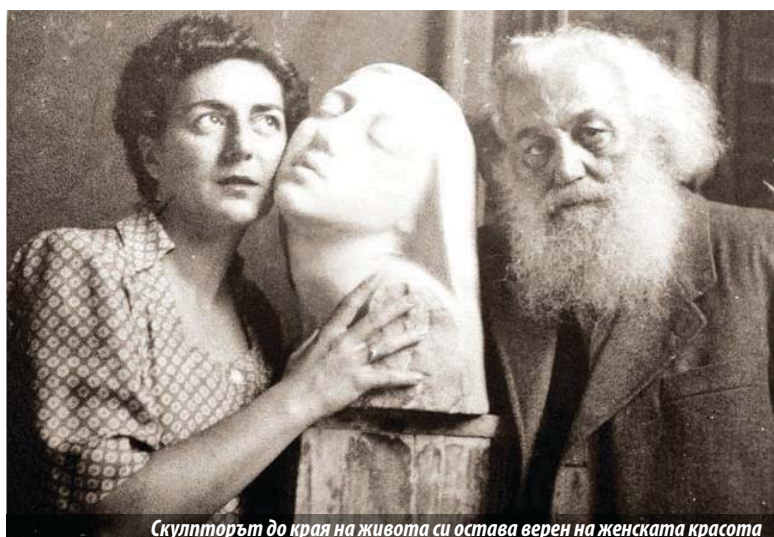
За да сътвори точно паметника на Незнайния воин, властта изпраща Андрей Николов в Африка да види лъв на живо

Една от работите на големия български творец

проф. Шатц

Скулпторът до края на живота си остава верен на женската красота

– отнема съпругата на мастития професор. „Една жена – човек, каквито рядко се срещат в живота“ казва за Евгения Шатц младият тогава творец. През 1903 г. благодарение на проф. Шатц, който съдейства за стипендия, Андрей Николов следва в Париж. С него забягва и бившата жена на Шатц с шестгодишното си момиченце Анджелика. „Тази жена ме заварди от съблазън в Париж. Нейното дете възпитавах като истински баща, в абсолютните закони на битието, доколкото ги разбирах“, казва той.

Андрей Николов прекарва в Париж четири години, в които се отдава на творчеството – усъвършенства се и напредва в работата. Ученик е на Антон Марсие. Излага свои работи в салона „Les artistes francais“. Сред тях е една скулптурна работа на детска глава от мрамор, която носи името „Фани“. И до днес се намира в Загребския музей. По това време българинът е под влиянието на Карьер, който е живописец, а не под влиянието на Роден например. „И слава Богу, защото всички скулптори, които попадаха под влиянието му, умираха като личности“.

Във френската столица Андрей Николов се разделя с Евгения Шатц – бившата професорша го зарязва, когато разбира, че Андрей обича друга жена. На законната си съпруга Пеша дължи творчеството си, а тя героично понася капризите му. Тези две жени играят вдъхновяваща роля в творчеството му.

Завръща се в България и почти веднага спечелва конкурс за направа на паметник във Видин. Той е в памет на загиналите в Сръбско-българската война. Скулптурата е издигната и изобразява ранен български войник. „След Световната война – разправяше ми директорът на гимназията във Видин – един англичанин участвал в комисията за определяне на границата. Като обиколил няколко пъти паметника, казал: „Този народ, който строи такива паметници след една победоносна война не е варварски и има право да живее“.

През 1914 г. Андрей Николов вече е професор в тогавашното художествено-индустриално училище. Четири години по-рано в кабинета си го извиква Мушанов, министърът на просвещението, за да

му съобщи за назначението. Скулпторът му казва, че няма диплома, а министърът отвърнал: „Кой те пита за диплома. Дай само заявление, за да сложа резолюция“.

Николов наистина става професор и събаря всички догми в тогавашния начин на преподаване. Колегите му, бивши негови учители, вървели след него в коридорите на Академията и го слушали. „Сегашните ми колеги – повечето бивши мои ученици, не вървят след мен и не ме слушат“. Успява да създаде своя школа в скулптурата и следовници в тънкостите на работата му.

Майстори най-вдъхновените си творби в Италия. Един семеен скандал е причина да остане за дълго време там. „Получих двумесечна командировка в Италия, за да контролирам отпечатването на българските пощенски марки. Вече съм женен официално. Жена ми беше моя ученичка в рисуващото училище. Скандалът стана в навечерието на заминаването ми. В ателието ми... За изкупление на своя грях тогава, заведох и жена си в Италия. И това стана пак за мое добро“. По това време е обявена Световната война и става невъзможно семейството да се завърне. Съпругата му е бременна с дъщеря му Лиляна, а вече имат и още едно дете Андрей, което е на няколко месеца.

Талантливият българин остава като пазител на канцелария на нашата легация в Рим. Годините там, между 1915–1918, са най-добрият период в творчеството му. Има и много трудни моменти, в които често го спасявал българинът Антон Пиперов, който тихо и незабележимо работел за българската кауза в Италия. В този му славен период взема участие в единствената годишна изложба на римските художници. Има честта да участва в 100-годишнината ѝ. Избран е и за член на журито на италианско дружество за художници, както и в Управителния съвет като председател на всички чужденци в „Чиркуло артистико интернационале“.

Италианските критици нямат никакви забележки към сътвореното от него. В Италия всъщност се занимава с чисто изкуство. Не работи по поръчка. Радвал се, че там хората на изкуството не живеят в алчност, нито с настървение един срещу друг. А ра-

ботят честно, красивото се признава и от най-големите врагове.

През 1920 г. се завръща в България и две години по-късно устройва първата си изложба в София. Тя му струва 160 000 лв, за да пренесе всичките си творби от Италия. Изложбата е посетена от тогавашния министър-председател Стамболийски.

– Какво ти откупиха? – попитал той.

– Нищо! – отговорил Андрей Николов.

– Че как така нищо? Защо си донесъл тия работи? Чакай. Ще откупим за салона на външното министерство, за да видят чужденците, че не сме варвари, както ни мислят.

Тогавашният Стамболийски взел бастуна и започнал да показва: „Ето туй, туй, туй...“ Показал най-ценните работи на скулптора Андрей Николов. За този случай творецът разказва: „Работите взеха, но парите не можах да получа. Някои от колегите на Стамболийски саботираха покупката. След 9 юни, благодарение на министъра на финансите П. Тодоров, покупката се изплати. Скулптурните творби излизаха на 800 000 лв.“ През 1921–1922 г. Андрей Николов прави бюст на Стамболийски. Пак министър-председателят урежда, за да направи бюстове-паметници на Любен Каравелов, Петко и Пенчо Славейкови, които и до днес напомнят за тях в Борисовата градина.

В периода 1922–1927 г. Андрей Николов живее между София и Рим, но все по-често го връхлита носталгия по родината му. Всичко, което някога го е радвало в италианската столица, му чернее пред очите. Въпреки сълзите на жена му, окончателно се завръща в България. Прави свое ателие на ул. „Любен Каравелов“ №15, където днес се намира Червената къща. Тук усеща завист и злоба, които излизат като от блато. Мнозина приятели му стават скрити или явни врагове. Това не са само негови колеги, но и хора, с които няма какво да дели.

В този период, през 1926 г., в Прага се открива художествена изложба. Самият президент на Чехословашката република Томаш Масарик присъства на нея. Той се спира пред работата „Мечта“, изваяна от българския скулптор. И веднага я откупува. ♦